

Școala Națională de Studii Politice și Administrative

Școala Doctorală

Specializarea Sociologie

Tehnologii cultural-cognitive în șamanismul Tamang din Himalaya și la alte categorii etnice: Fundamentul cultural al „religiei sălbatice”

REZUMAT

Coordonator: Profesor Remus Gabriel Anghel.

Student doctorand: Vasile Albineț

Bucuresti. 2024

Școala Națională de Studii Politice și Administrative.

Introducere

Societățile umane din întreaga lume au dezvoltat tradiții și credințe despre agenții supranaturale, denumite „religie sălbatică” de mine și „tradiții sălbatică” de Pascal Boyer (Boyer, 2019). Aceste practici apar spontan și informal, având trăsături comune, precum prezența spiritelor, credința în atacuri mistice, divinația și specialiști religioși precum șamanii. Chiar și în fața religiilor dominante, aceste practici persistă.

Cercetările și observațiile mele au confirmat existența acestor practici în numeroase societăți (Krader, 1967; Eliade, 1964; Singh, 2018) și în perioadele preistorice (Dietrich, 2024). Între 2008-2015, am documentat peste 50 de ritualuri șamanice în Asia de Sud și de Sud-Est, folosind metode de observare participativă și interviuri. Am observat că aceste practici sunt adesea singurele forme de religie în multe societăți și că apar spontan chiar și în contextul religiilor dominante.

Această lucrare analizează fundamentul „religiei sălbatică” și șamanismul în comunitatea Tamang din Himalaya, folosind un model explicativ bazat pe date transculturale. Obiectivele sunt:

1. Documentarea evidențelor transculturale și corelarea acestora cu literatura etnografică.
2. Elaborarea unui model explicativ bazat pe trăsăturile universale ale „șamanismului”.
3. Analiza persistenței acestor practici și influențelor cognitive și evoluționiste.
4. Testarea modelului prin analiza unui ritual de inițiere în șamanismul Tamang.
5. Explorarea impactului ritualurilor asupra memoriei autobiografice și episodice și a reprezentării de sine.

Cercetarea subliniază că „religia sălbatică” reflectă funcții cognitive adaptative fundamentale și contribuie la înțelegerea interacțiunii dintre evoluția culturală și predispozițiile psihologice umane.

„Religia sălbatică” și fundamentele evolutive ale credințelor și comportamentelor religioase

Studiul religiei în științele sociale a evoluat din două direcții principale: Durkheim (1912) a analizat rolul ritualurilor în „conștiința colectivă”, iar Weber (1930, 1959) a investigat puterea

divinității în contexte sociale și politice. Aceste perspective au fost aplicate în principal religiilor doctrinare majore.

Totuși, aceste abordări nu au considerat că majoritatea oamenilor preistorici și istorici nu au aderat la religii doctrinare (Whitehouse, 2004; Boyer, 2001, 2019; Atran, 2002). „Tradițiile religioase sălbatice” persistă și în cadrul religiilor majore (Boyer, 2019). În ultimele decenii, cercetătorii au integrat biologia, psihologia evolutivă și științele comportamentale pentru a înțelege complexitatea fenomenelor culturale. Bloch (2008) sugerează că religia este parte integrantă a organizării sociale umane bazate pe imaginație și structuri sociale imaginate.

Studiile în „știința cognitivă a religiei” au demonstrat că credințele și comportamentele religioase sunt fundamentate pe predispoziții evolutive adânc înrădăcinate (Barrett, 2000; Bloom, 2000; Boyer, 2001; Atran, 2002). Aceste predispoziții includ:

1. **Dualismul minte-corp:** Ideea că sufletul și capacitățile cognitive pot exista separat de corp, întâlnită global.
2. **Teleologia promiscuă:** Tendința de a considera lumea ca fiind rezultatul unui design inteligent, prezentă în miturile creației.
3. **Intuiția pericolului precaut:** Comportamente rituale ca răspuns la pericolul perceput, similar tulburărilor obsesiv-compulsive.
4. **Intuiția justiției imanente:** Convingerea că faptele rele sunt pedepsite și comportamentele prosoziale sunt răsplătite.

În concluzie, „religiile sălbatice” nu sunt produse ale doctrinelor sau ale forțelor sociale sau politice, ci manifestări naturale ale minții umane în căutare de sens și coerență. Sensul și coerența înseamnă adesea să trăiești intens, să te simți viu și să ai o experiență autentică și unitară. În cele din urmă, acest lucru construiește sens și coerență. "Religia sălbatică" oferă această oportunitate, contribuind la consolidarea agenției unificate în rețelele de memorii, rețele cognitive individuale și cele sociale. Cercetarea mea arată că aceste forme de religie sunt esențiale pentru înțelegerea comportamentului uman și a modului în care mintea umană creează și interpretează informațiile culturale, demonstrând atât complexitatea și diversitatea credințelor religioase, cât și unicitatea naturii umane exprimată în mod similar în aceste fenomene religioase.

Metodologie

Antropologia socioculturală a abordat variate fenomene religioase, de la perspective funcționaliste la studiul ritualurilor și al „conștiinței colective” (Durkheim, 1912; Weber,

1930). Studiile s-au concentrat în principal pe marile religii doctrinare, dar cercetările recente subliniază importanța „religiilor sălbatice” (Whitehouse, 2004; Boyer, 2001). Maurice Bloch (2008) sugerează că religia este centrală în organizarea socială umană, evoluând în perioada paleoliticului superior.

Această cercetare se aliniază perspectivei culturale evoluționiste și „științei cognitive a religiei” pentru a explora „religiile sălbatice” ca fundament al fenomenelor religioase globale.

Cercetare Transculturală

Între 2008 și 2015, am studiat peste 50 de ritualuri șamanice în Asia de Sud și Sud-Est, folosind metode de observație participativă și interviuri. Am continuat cercetarea între 2016 și 2022, concentrându-mă pe șamanismul Tamang din Nepal și alte locații.

Obiectivele Cercetării

1. **Evidențe Universale:** Colectarea de dovezi din peste 30 de societăți pentru a demonstra universalitatea șamanismului.
2. **Identificarea Trăsăturilor Culturale:** Identificarea unui set comun de practici și credințe magico-religioase.
3. **Model Explicativ:** Dezvoltarea unui model bazat pe știința cognitivă pentru explicarea persistenței „religiilor sălbatice”.
4. **Testarea Modelului:** Aplicarea modelului în analiza ritualurilor de inițiere în șamanismul Tamang.
5. **Analiza Mecanismelor Cognitive:** Investigarea rolului ritualurilor în memorie și adaptarea evolutivă.

Întrebări de Cercetare

1. Care este baza „religiei sălbatice” și cum poate fi explicată naturalist?
2. De ce apar șamanii în societăți diverse și ce rol au?
3. De ce șamanismul și practici similare sunt recurente în culturi variate?
4. Cum contribuie ritualurile de inițiere la agenția de sine și sănătatea mintală?

Colectarea Datelor

Am folosit patru metode principale:

1. **Observație Participativă**
2. **Etnografie Introspectivă**
3. **Etnografie Centrată pe o Persoană**
4. **Interviuri Etnografice**

Date Colectate:

- **Ceremonii de vindecare:** 30 în Nepal, inclusiv în satele Kafle și Phondi.
- **Ritualuri de înmormântare:** 10, inclusiv Phowang.
- **Ceremonii la Shiva Mandir:** 150+ ceremonii în Kathmandu.
- **Participanți:** 70 la ritualuri de inițiere.

Etape și Locații:

- **Nepal (2008-2013, 2015-2022):** Studiu aprofundat al tamangilor și altor grupuri.
- **India (2010-2019):** Cercetări în Ladakh, Rajasthan, Goa.
- **Indonezia (2011-2012):** Studiul ritualurilor în Sumatra, Borneo.
- **Filipine (2019-2020):** Cercetarea șamanismului în Palawan.

Am aplicat strategii de autoevaluare și feedback pentru a reduce subiectivitatea, folosind atât observații directe, cât și consultări cu texte religioase și culturale.

Concluzii și Perspective de Cercetare

Această lucrare analizează șamanismul dintr-o perspectivă cognitiv-evoluționistă și aduce o contribuție semnificativă la studiul fenomenelor religioase. Cercetările indică faptul că „religiile sălbatice” și șamanismul sunt modele culturale universale, influențate de mecanisme cognitive evolute, ce integrează religia, medicina și moralitatea.

Principalele concluzii sunt:

1. **Universalitatea Ritualurilor:** Ritualurile șamanice, observate în peste 30 de grupuri, sunt practici universale bazate pe mecanisme cognitive comune. Acestea includ transa de posedare și regruparea agenției umane.

2. **Rolul Șamanismului:** Șamanismul răspunde nevoii umane de a explica realitatea și a gestiona incertitudinea, fiind un produs cultural evolutiv adaptat intuițiilor despre agenți supranaturali și „suflet”.
3. **Modele Cognitive și Morale:** „Religiile sălbatice” și șamanismul sunt fundamentate pe mecanisme cognitive universale, influențând dezvoltarea religiei doctinare și conceptele de moralitate și sancționare.
4. **Transformarea Cognitivă:** Ritualurile șamanice contribuie la reconfigurarea sinelui prin procese neuroplastice și interacțiuni sociale, modelând „sinele sinaptic”.
5. **Modelul „Cluster de Atracție Culturală”:** Conceptul de „sine” ca „cluster de atracție culturală” subliniază integrarea biologiei, culturii și societății, fiind esențial pentru înțelegerea agenției umane și sănătății mintale.

Aceste rezultate sugerează că „religia sălbatică” are rădăcini evolutive profunde și că modelul „cluster de atracție culturală” este crucial pentru studiul evoluției culturale și identității umane.

Implicații Teoretice și Practice

Această cercetare aduce contribuții esențiale în domeniul științei cognitive a religiilor, oferind o bază solidă pentru dezvoltarea unor noi teorii. Studiul evidențiază că „religiile sălbatice” și șamanismul sunt fenomene universale influențate de mecanisme cognitive evaluate și subliniază importanța modelului „cluster de atracție culturală” în analiza agenției umane. Aceste descoperiri contribuie la o mai bună înțelegere a diversității și complexității șamanismului ca fenomen cultural global și oferă un model teoretic util pentru cercetări similare în alte contexte culturale.

Recomandări pentru Cercetări Viitoare

Pentru a aprofunda cunoștințele, cercetările viitoare ar putea explora în profunzime tehnologiile cultural-cognitive în societățile moderne, oferind perspective comparative asupra modului în care aceste practici sunt influențate de contextul cultural specific. În plus, ar fi valoros să se examineze impactul pe care modernizarea îl are asupra practicilor religioase ”sălbatice” și asupra formelor lor sociale și politice, pentru a înțelege modul în care acestea se adaptează sau se transformă în fața schimbărilor sociale și tehnologice contemporane.